

JAGA
VATRE

I z d a v a č :

SAVET SMOTRE KULTURNIH DOSTIGNUĆA ROMA
SR SRBIJE

Redakcioni o d b o r :

ing Sait BALIĆ, Rajko ĐURIĆ, Tomislav N. CVETKOVIĆ,
Hilmi JAŠARI, Mehmet SAĆIP, Alija KRASNIĆI, Kadrija
ŠAINOVIĆ, Džafer ŠABANOVIĆ

Štampa GRO »Napredak«, Leskovac, 1984. godine

Romska umetnost je novijeg datuma. Poznate su, doduše, romske pesme, muzika, igra, to jest sve ono što je ovaj narod poneo iz Indije i, menjajući prostore i kulture, sačuvao do dana današnjeg. Međutim, u ovakvim uslovima nije bilo moguće stvoriti nešto novo. Vekovima suočeni s onim surovim NE koje se, na njihovom dugom i bezimеноm putu, pretvaralo u smrtonosne oblike, Romi, narod bez doma i groba, bili su zaokupljeni pitanjem: kako opstati i preživeti?

Romi su odoleli mnogim progonima i preživeli koncentracione logore. Došavši k sebi, počeli su da razmišljaju o životu na dužu stazu, a s ovim razmišljanjima javili su se i prvi romski umetnici — pesnici, slikari, grafičari, vajari, pozorišni reditelji i glumci. Pesnici, kao što obično biva, bili su najglasniji. Još u prošlom veku oglasio se Adam Tikno, koji se može smatrati rodonačelnikom romske poezije, a posle njega se javila čitava grupa romskih pesnika u SSSR-u: Aleksandro Germano, učesnik Oktobarske revolucije, Nina Aleksandrovna Dudarova, Mihail Bezlidski, Nikolaj Aleksandrovič Pankov, urednik lista »Nevo drom«, njegova supruga, Olga, zatim Nikolaj Satkevič, a posle ovih, Iljko Mazuro i, posebno, Aleksandar Belugin, koji objavljuje poeziju pod romskim imenom Leksa Manuš.

Početkom pedesetih godina, u Poljskoj se javila Branislava Vajs — Papuša. Papuša je prvi pesnik čija je zbirka pesama objavljena u ovoj zemlji na romskom. Zbirka je štampana 1956. godine, pod naslovom »Popušakre gila« (»Piesni Papiszy«), sa predgovorom pesnika i istraživača romske kulture Jirži Ficovskog.

Nešto mlada od Branislave Vajs, danas već starice, jeste Katarina Tajkon, koja živi i piše u Stokholmu, u Švedskoj. Iz iste je generacije i Mateo Maksimov, romanopisac, koji živi u Parizu. Njegov roman »Ursitori« preveden je na nekoliko jezika. Među romskim pesnicima u Francuskoj najpoznatija je Sandra Jajat.

Veliki uspeh je doživeo i roman »Kerko thuv« (»Gorak dim«) Menjaherta Lakatoša iz Budimpešte, gradu u kojem ima više romskih pesnika među kojima su najpoznatiji Jozef Daroši-Čoli i Ervin Kersai.

Iz redova Roma javilo se više pesničkih imena i u Čehoslovačkoj. Pomenimo ovom prilikom Ondreja Peštu, Bartolomeja Danijela, Teru Fabianovu, Františka Demetra, Elenu Lakovu, Vojteha Fabiana i najmlađeg, ali u pesničkom smislu najuspelijeg, Dezidera Banga.

U Jugoslaviji su prve zbirke pesama objavljene krajem šezdesetih godina, Gina Ranjčić, koja je pisala u duhu narodnih pesama, (a ovoj je blizak Redžo Osmanović iz Prijedora), jedna je od začetnika romske poezije kod nas. Ali tek se Slobodan Berberski, jedan od inicijatora akcije Roma u Jugoslaviji, može smatrati pesnikom i književnikom u pravom smislu te reči. Dosad je objavio knjige »Za kišom biće duga« (1950), »Proleće i oči« (1952), »Uze« (1955), »Nevreme« (1959), »Dnevnik rata (1959), »Blag dan« (1964), »Kote« (1968), »Odlazak brata Jakala« (1976), »Kao beskožni jelen« (1977), »Još san sebe da dovrši« (1979), »Mede« (1982) i »Svakodnevnica« (1983).

Rajko Đurić predstavio se najpre zbirkom pesama na romskom »Rom rodel than talav kham« (»Rom traži mesto pod suncem«), a posle ove izišle su zbirke »Bez doma bez groba« i »Prastara reč daleki svet« (za koju je 1981. godine dobio nagradu Željezare Sisak u Sisku) i »A i U«. Uz pomenute zbirke, priredio je knjigu Romske zagonetke, koju je objavila Srpska akademija nauka i umetnosti, i napisao još dve knjige o kulturi Roma: »Zagonetke, mitovi, legende i jezik Roma« i »Cigani, narod vatre i vetra«, koja je štampana na nemačkom jeziku.

Zajedno sa Svetom Lukićem, napisao je dramu »Istorija bolesti«.

Jovan Nikolić se javio kao zreo i izuzetno zanimljiv pesnik. Njegova zbirka »Gost niotkuda« spada u najlepša ostvarenja romske poezije. Ali pred njim se tek otvara budućnost i verujemo da će to biti pesnik koji će imati šta da kaže dolazećim generacijama.

To su, zatim, Kadrija Šainović-Lika, Demiran Iljazović, Miroslav Mihailović, Ali Krasnići, Desanka Ristić i mnogi drugi koji su nastupili na Smotrama kulturnih dostignuća Roma SR Srbije. U ovoj zbirci su uvršćene najuspelije pesme. Jer, i u ovom slučaju mora se poštovati onaj nezaobilazan i jedino ispravan kriterijum: da li to što je napisano i pročitano jeste (ili nije) poezija.

Smotre će se održavati i ubuduće i, osim navedenih imena, javiće se, nadajmo se i nova. Ova knjiga treba da obeleži i sačuva ono što se poetski iskazalo i potvrdilo i podstakne nove generacije na umetničko pregnuće, čije su granice beskonačne.

Rajko ĐURIĆ

BEZ DOMA BEZ GROBA

O-o-o lele meni doveka
O-o-o joj oče moj
Ti bez groba
Mi bez doma
Da smo vetru na pometu
a svetu na izmetu

Kuda ćemo
Dokle ćemo
O-o-o joj mila mati
Na koji ću kamen stati
Odakle te dozivati

Nebo nam je zatvoreno
Zemlja pusta bez ikoga
čini nam se

Kuda ćemo
Dokle ćemo
Ko li bliže
Ko li dalje
kroz bespuća bivstvovanja

BI KHERESKO BI LIMORESKO

O-o-o lele mange sajek
O-o-o joj dade morejana
Tu bi limoresko
Amen bi kheresko
Te avas e balvalake po pñurdipe
e themese po khandipe

Kaj maj
Džikaj maj

O-o-o joj daje guglijena
Pe savo barh te ačhav
Katar tut te akharav
Phanglo si amenge o del
E phuv sargo kaj čuči si
bi khanikasko

Kaj maj
Džikaj maj

Kon pašavol
Kon duravol
Maškar e xasarde droma trajimase

CVET SMRTI

*Ne jedi crno grožđe
Umro ti je brat
Zapevaj sine njegovim glasom
poslednji put*

*Ako je ptica — odazvaće se
Ako je olistalo drvo — zašumeće
Ako je leptir — doleteće*

*Ne dotiči cvet smrti
To je tvoja mati
Čeka ubicu na putu*

*Ne gori jorgovan
Oslepiće vatra
U mraku će biti
i zemlja i nebo*

E LULUDJI MERIMASE

Na xa kali drak
Mulo tiro phral
Gilaba čhaveja lese glasosa
majpaluno drom

Čirikli te avela — muj dela
Te kerdilo patralo kaš — ašundola
Papuruga te si — phaka kerela

Na azba e luludji merimase
Gadava si tiri dej
Ašudjarel e biuže po drom

Na phabar lilijako
E jag ka korhavol
An tunjariko ka avel
e phuv thaj o del